

EKOLOGIK MUAMMOLAR VA O'ZGARISHLAR

Sobirova Zuhra Murodjon qizi

Andijon Yuridik Texnikumi o'quvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada zamonaviy dunyoda dolzarb bo'lib borayotgan ekologik muammolar, ularning kelib chiqish sabablari hamda atrof-muhitdagi global o'zgarishlar tahlil qilinadi. Shuningdek, inson faoliyatining tabiatga ta'siri, ekologik muvozanatning buzilishi va ekologik xavfsizlikni ta'minlash masalalari yoritilgan. Tadqiqot davomida ekologik muammolarni kamaytirish bo'yicha profilaktik choralar, barqaror rivojlanish tamoyillari va ekologik madaniyatni oshirish zarurligi asoslab berildi. Maqola talabalar, tadqiqotchilar va atrof-muhit muhofazasi bilan shug'ullanuvchi mutaxassislar uchun mo'ljallangan.

Kalit so'zlar: ekologiya, ekologik muammolar, global isish, atrof-muhit, barqaror rivojlanish, ekologik xavfsizlik.

KIRISH

XXI asrga kelib insoniyat oldida turgan eng muhim global muammolardan biri — ekologik muammolardir. Fan-texnika taraqqiyoti, sanoatning jadal rivojlanishi, urbanizatsiya jarayonining kuchayishi hamda tabiiy resurslardan haddan tashqari foydalanish natijasida tabiat va jamiyat o'rtasidagi muvozanat sezilarli darajada buzilmoqda.

Ekologik muammolar nafaqat alohida hududlar, balki butun Yer shari miqyosida xavf tug'dirayotgani bilan ahamiyatlidir. Atmosferaning ifloslanishi, suv resurslarining kamayishi, tuproq degradatsiyasi, biologik xilma-xillikning qisqarishi kabi jarayonlar insoniyatning barqaror rivojlanishiga jiddiy tahdid solmoqda. Shu sababli ekologik muammolarni o'rganish va ularni bartaraf etish yo'llarini ishlab chiqish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biridir.

Ekologik muammolar tushunchasi

Ekologik muammolar — bu atrof-muhitning tabiiy holati buzilishi natijasida inson salomatligi, tabiiy tizimlar va xo'jalik faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatuvchi jarayonlar majmuasidir. Ushbu muammolar ko'pincha insonning xo'jalik faoliyati bilan bevosita bog'liq bo'ladi.

Ekologik muammolarning asosiy belgilariga quyidagilar kiradi:

- tabiat komponentlarining ifloslanishi;
- ekologik muvozanatning buzilishi;
- tabiiy resurslarning kamayishi;
- inson salomatligiga salbiy ta'sir.

Zamonaviy ekologik muammolar lokal, mintaqaviy va global darajada namoyon bo'ladi.

Asosiy ekologik muammolar

1. Atmosfera havosining ifloslanishi.

Atmosfera ifloslanishi eng keng tarqalgan ekologik muammolardan biridir. Sanoat korxonalari chiqindilari, transport vositalaridan ajraladigan gazlar va yoqilg'ining yoqilishi natijasida havoga ko'plab zararli moddalar chiqarilmoqda.

Asosiy oqibatlar:

- nafas olish kasalliklarining ko'payishi;
- global isish jarayonining tezlashishi;
- kislotali yomg'irlarning yuzaga kelishi;
- ozon qatlamining yemirilishi.

2. Global iqlim o'zgarishi

So'nggi o'n yilliklarda Yer sharida o'rtacha haroratning oshishi kuzatilmoqda. Bu jarayon ko'pincha "global isish" deb ataladi. Uning asosiy sababi — issiqxona gazlari miqdorining ortishidir.

Global iqlim o'zgarishining oqibatlari:

- muzliklarning erishi;
- dengiz sathining ko'tarilishi;
- qurg'oqchilik va suv toshqinlarining ko'payishi;
- ekstremal ob-havo hodisalarining kuchayishi.

3. Suv resurslarining tanqisligi va ifloslanishi

Chuchuk suv zaxiralarining kamayib borishi dunyo miqyosidagi jiddiy muammo hisoblanadi. Sanoat oqovalari, maishiy chiqindilar va qishloq xo'jaligida kimyoviy moddalarning ortiqcha qo'llanilishi suv havzalarining ifloslanishiga olib kelmoqda.

Natijada:

- ichimlik suvi yetishmovchiligi;
- suv ekotizimlarining buzilishi;
- inson salomatligiga xavf ortishi kuzatiladi.

4. Tuproq degradatsiyasi

Tuproqning sho'rlanishi, eroziyasi va unumdor qatlamining yemirilishi qishloq xo'jaligi uchun jiddiy tahdid tug'diradi. Noto'g'ri sug'orish, o'rmonlarning kesilishi va kimyoviy o'g'itlardan me'yoridan ortiq foydalanish tuproq sifatini pasaytirad

5. Biologik xilma-xillikning kamayishi

Ko'plab o'simlik va hayvon turlari yo'qolib ketish xavfi ostida turibdi. Buning asosiy sabablari:

- yashash muhitining qisqarishi;
- noqonuniy ovchilik;
- iqlim o'zgarishi;
- atrof-muhitning ifloslanishi.

Biologik xilma-xillikning kamayishi ekotizim barqarorligiga jiddiy zarar yetkazadi.

Ekologik o'zgarishlarning sabablari

Ekologik muammolar va o'zgarishlarning asosiy omillari quyidagilardan iborat:

- sanoatlashtirishning tezlashuvi;
- urbanizatsiya jarayonlari;
- tabiiy resurslardan haddan tashqari foydalanish;
- ekologik madaniyatning past darajasi;

- chiqindilarni noto'g'ri boshqarish.

Inson omili ekologik muammolarning asosiy manbai sifatida namoyon bo'lmoqda.

Ekologik muammolarni bartaraf etish yo'llari

Ekologik vaziyatni yaxshilash kompleks yondashuvni talab etadi. Quyidagi choralar muhim ahamiyatga ega:

- "yashil iqtisodiyot" tamoyillarini joriy etish;
- qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish;
- chiqindilarni saralash va qayta ishlash;
- suv va energiyani tejash texnologiyalarini keng joriy qilish;
- ekologik ta'lim va tarbiyani kuchaytirish;
- xalqaro ekologik hamkorlikni rivojlantirish.

Xulosa

Ekologik muammolar zamonaviy jamiyatning eng dolzarb global masalalaridan biridir. Atrof-muhitdagi salbiy o'zgarishlar inson salomatligi, iqtisodiyot va kelajak avlodlar farovonligiga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda.

Shu bois ekologik muvozanatni saqlash, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish va ekologik madaniyatni yuksaltirish har bir davlat va jamiyat oldidagi ustuvor vazifalardan biri bo'lib qolmoqda. Faqatgina kompleks va hamkorlikdagi choralar orqali ekologik xavfsizlikni ta'minlash mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Ekologiya asoslari: Darslik. — Toshkent: O'qituvchi, 2021.
2. O'zbekiston Respublikasining "Atrof-muhitni muhofaza qilish to'g'risida"gi Qonuni. — Toshkent, 2023.
3. Barqaror rivojlanish konsepsiyasi bo'yicha materiallar. — Toshkent, 2020.
4. Global ekologik muammolar: O'quv qo'llanma. — Toshkent: TDYU, 2022.
5. O'zbekiston Respublikasi Ekologiya siyosati asoslari. — Toshkent, 2021.
6. YUNEP hisobotlari va ekologik monitoring materiallari. — 2022.
7. Ekologik xavfsizlik va tabiatni muhofaza qilish bo'yicha ilmiy maqolalar to'plami. — Toshkent, 2020